

TRIGLAVA

želi

VESELO VELIKO NOČ.

LETO XIV.

25. MARCA 1961.

ŠTEV. 262.

NAROD JE GOVORIL

Te dni poteka dvajset let od usodnih marčnih dni 1941. Odkar izhaja naš list, smo se večkrat ozrli na tisto dobo in celo objavi li mnenja različnih piscev, da bi tako v kar najboljši perspektivi prikazali tiste dogodke in iz njih poiskali tisto, kar je pri vsem bistveno.

Pravkar objavljeni "The Testament of Adolf Hitler" (By Fran = cois Genoud; Cassell, 12/6) potrjuje mnenje nekaterih vojnih kome natorjev, da je v bistvu jugoslovanska epizoda usodno zakasnila Hi tlerjev na ad na Rusijo in s tem več ali manj odločilno vplivala na izid vojne. Iz tega "testamenta", ki so dejansko Hitlerjeve izpove= di Bormannu nekaj tednov pred svojim samomorom, namreč sledi, da je bilo Mussolinijevo zavezništvo za Hitlerja usodno. Če ne bi Itali= ja iz čisto imperialnih pretvez napadla Grčijo ter s tem posredno vplivala na dogodke v Beogradu, Hitlerju ali ne bi bilo treba vodi ti vojne na Balkanu ali pa bi bila ta mnogo krajša, če ne bi bilo jugoslovanskega puča, a bi kljub temu bilo treba pokoriti Grčijo. (Upamo, da bo slekoprěj tudi razvidno iz dokumentov, kakšno vlogo je pri vsem tem igral Solun.) S tem ne trdimo, da je sam marčevski puč odločilno zmešal Hitlerjev načrt; iz omenjenega dokumenta sledi, da ne. Toda gotovo je, da je državni udar - in pustimo pri tem ob stra ni, kakšne so bile namere, računi in pobude pučistov, - potenciral zakasnitev nemškega napada na Rusijo. Kot Slovenci moramo reči, da je bilo to za nas kot narod sila, sila važno: s Hitlerjevo zmago bi bili po vsej verjetnosti zbrisani kot samostojen narod z oblič= ja zemlje, ker smo bili pač napoti nemštvu. In prav v tem vidimo za nas pomen državnega udara 27. marca, pa čeprav se to odkriva še= le post factum.

Drugi nauk, ki nam ga dajejo marčni dogodki in o čemer smo na tem mestu nekoč že pisali je, da je vlado 25. marca zadelo preklet= stvo samovolje, ker se ni ozirala na razpoloženje narodov ampak je ne oziraje se na to pristopila k Trojnemu paktu. Naj so že bili na meni pakterske vlade dobri, povsem upravičeno je dva dni pozneje doživela, da ji je narod pokazal zobe. Sama je bila kriva, če ni pravočasno poskrbela, da bi narod prepričala o koristnosti svoje politike, ko je že ta sama na sebi bila tako odvratna. Toda na dru gi strani nimamo kaj posebno dobrega mnenja o pučistih, ki so se hi tro izkazali, da niso bili kos nalogi, ki so se je lotili, in daso bili pripravljene celo stopati po istih poteh kot pravkar zrušena vlada. Ker tedaj niti Angleži niso z gotovostjo vedeli za nemškemu črte proti Rusiji, je torej jasno, da s to možnostjo niso mogli ra čunati niti pučisti. In v resnici je še vedno sporno, kaj jih je pri vsem najbolj gonilo, dasi jim ne moremo odrekati velike mere domo= ljubja in vsekakor boljšega poznavanja narodnega razpoloženja, kot pa je bilo to pri padli vladi. Ni nobenega dvoma, da so bile demon stracije in manifestacije tiste dni poln izraz narodnega občutja, ki se je postavljalo po robu samovolji - lastne vlade in tujega nasil neža. Narod je tedaj dokazal, da je bil s srcem na strani Svobode,

RAZGOVORI O MACEDONIJI

STRAHIL PEEV:

MACEDONSKO STALIŠČE

O Macedoniji kot etnični in politični celoti, a posebno o macedonskem vprašanju kot nacionalnem in političnem problemu, se je zelo mnogo pisalo, zlasti po prvi svetovni vojni, ko so se udeležili politične borbe med Srbi in Bolgari tudi slavisti in zgodovinarji. V tem članku ne mislim pobijati tistega, o čemer so doslej pisali prizadeti in neprizadeti. Jasno je, da so vsi pisci in politiki, ki so se bavili s problemom Macedonije, pisali iz lastnega prepričanja, ki pa je bilo navsezadnje brez dvoma izraz družbe in sredine tiste dobe. Pisal bom o drugi strani macedonskega vprašanja, o dejstvih, ki so nekoč bila zamolčana in o katerih molče še danes.

Macedonsko vprašanje je stvarno začelo iskati svojo rešitev **nekaj desetletij pred vzpostavitvijo bolgarskega eksarhata v nekaterih macedonskih krajih.** Književno delo bratov Miladinov, Rajka Žinzifova in drugih macedonskega rodu, je začelo buditi narodno zavest najprej pri trgovcih. Medtem ko se je srbska kneževina zgodaj osvobodila in začela svoje lastno državno življenje, so bolgarske in macedonske pokrajine ostale še naprej v turški državi. Tudi cerkveni in pozneje politični vpliv Rusije je bil mnogo večji v Bolgariji in Srbiji kot pa v Macedoniji. Zato je bil priliv bolgarskih gojencev v ruske šole neprimerno večji kot pa priliv macedonskih dijakov. Materialno šibki, odvisni predvsem od bogatih bolgarskih trgovcev v Rusiji in ker so se gibali skoraj izključno v bolgarski sredini, so se redki macedonski intelektualci hitro vtapljali v to sredino in delovali v političnem življenju bolgarske emigracije, kasneje pa tudi v borbi proti Turkom. Tako se je zgodilo, da so tudi pozneje v osvobojeni Bolgariji Macedonci sodelovali v bolgarskem političnem življenju, v vladah ali pa kot zavezniki in plačanci bolgarskega dvora. To je bil primer s skoro vsimi macedonskimi javnimi delavci v drugi polovici preteklega stoletja. Toda kljub temu so bili pod silo razmer primorani, vračati se med svoje, na lastne domove. Svojega materinskega jezika niso mogli pozabiti, kar se je odražalo kasneje v njihovem delu. Tako se je zgodilo in kar je bilo povod za mnoga zgrešena tolmačenja: ljudje so težili k skupni državi z Bolgari, a so pisali v svojem dialektu, kljub temu, da so poznali bolgarski književni jezik, ki je bil v tisti dobi že popolnoma oblikovan.

pa četudi je njena bakla komaj, komaj še tlela. Instinktivno je veroval v zmago Svobode, pa četudi si je zaradi tega priklical nad glavo srd Terorja in četudi je za to v eni ali drugi obliki plačal morda sorazmerno najhujši krvni davek v svetovno-osvobodilni vojni. S tem si je pred zgodovino izvojeval mesto, ki mu ga nihče ne vzame, in zagotovil si je vrnitev izgubljenе zemlje, ki bi je moglo biti več, če bi bilo več modrosti v glavah lastnih oblastnikov.

Vsaj velikansko vprašanje je, kaj bi dosegli, če bi ostali vistem Trojnem paktu; mogli bi biti celo sami sebi sodniki... A ker smo se uprli Novemu redu, smo vsaj kot narod ostali - in to je bilo je in bo za nas poglavitno.

UREDNIŠTVO

KLIC TRIGLAVA izhaja okoli 20. v mesecu. Izdaja ga "Slovenska Pravda". Njeno mnenje predstavljajo le tisti prispevki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Letna naročnina: B 1-4-0; EA 1-10-0; § 3.50; NF 12.-DM 13.-; Sch 40.-; Lt 2000.- Poverjeniki: Mr. V. Kremžar za Sev. Ameriko: 11010-109A Avenue, Edmonton, Alta, Canada; Mrs. P. Miladinovič za Avstralijo: 12 Oxford Road, Ingleburn, NSW.

Naš naslov: BM/TRIGLAV, LONDON W.C.1.

Utemeljitev pismenega jezika

Jasneje izražena misel o macedonski različnosti od Bolgarov se je pojavila šele v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Znano je tudi, da je bil cilj VMRO Goce Delčeva in Dame Grueva: neodvisna macedonska država. Toda najjasneje se je izrazila ta misel v delih ne koliko macedonskih javnih delavcev tistega časa, predvsem Krste Misirkova in Georgija Pulevskog. V svojem najpomembnejšem delu "Za macedonskote raboti" (O macedonskih stvarih) je Misirkov nedvoumno pokazal na nevarnost veliko-bolgarskega vpliva za macedonsko borbo in kulturno življenje in je odločno zahteval odstranitev tega vpliva. Kot najvažnejši pogoj za to je zahteval oblikovanje, pravzaprav izenačenje macedonskega pismenega jezika, ker je dotlej vsakdo pisal v svojem narečju. Ta Misirkova misel pa ni mogla biti uresničena, ker je vsled pojačane helenizacije in borb proti grški duhovščini večina macedonskih javnih delavcev (predvsem učitelji in duhovniki) bila primorana emigrirati, največ v Bolgarijo. Bolgarska policija pa je zažigala njihove spise, a šestokrat tudi preko svojih macedonskih plačancev uničevala slehernega, ki bi se drznil govoriti o neki macedonski posebnosti ali pa pisati v macedonskem jeziku. Zlom macedonske osvobodilne borbe po Ilindenski vstaji in prva svetovna vojna sta zadušila vsako težnjo po neodvisnosti.

Medtem ko so bolgarske zahteve na Macedonijo temeljile v gotovi meri na tedaj sprejemljivih dejstvih, n.pr. skupna preteklost, i.t.d., je začelo srbsko in bolgarsko prodiranje v Macedonijo iz čisto imperialističnih pobud: za ozemeljsko razširitev. Macedonski prebivalci so vodili ogorčene in krvave borbe z grško duhovščino, a nagonsko so tudi odbijali številne srbske učitelje, ki so koncem zadnjega desetletja ustanavljali svoje šole v skoraj vsakem večjem kraju Macedonije. Borba proti srbskemu in grškemu pridiranju je dala večjega zamaha bolgarski duhovni in kasneje tudi politični propagandi. Če pogledamo in analiziramo te dogodke in zgodovinski vpliv preteklosti v tedanji macedonski družbi, se ne smemo čuditi nad tem da je večina macedonske inteligence videla v Bolgariji edinega zavznika.

Po prvi svetovni vojni obnovljeni VMRO je podprt od bolgarskega dvora in po resnem oklevanju med boljševisko in nacistično centralo kmalu krenil po nacistični poti. Borba za osvoboditev Macedonije se je pretvorila v borbo za položaj "Vodje". Medsebojna ubojstva in aktivno sodelovanje pri bolgarskih vladnih kazenskih ekspedicijah za zadušitev kmečkih uporov so temne strani borbe macedonske emigracije v Bolgariji med obema vojnama.

Misel o macedonski posebnosti se je rodila ponovno v Vardarskem delu Macedonije, okupiranem po Srbih po zavezniški zmagi. Kljub policijskemu režimu je macedonsko prebivalstvo v tem delu naše dežele ostalo kompaktno. Neznatno število srbskih naseljencev in velika razlika v strukturi srbskega jezika in jezika macedonskega prebivalstva so pripomogle, da je macedonsko prebivalstvo te pokrajine ohranilo svojo etnično oznako in svojo narodno posebnost. Po drugi strani je nemajhno vlogo odigralo tudi ono malo število knjig, ki je bilo tiskano v Zagrebu in Beogradu na macedonskem jeziku med obema vojnama. To je bil stvarno začetek nove macedonske književnosti, začetek, ki je dal osnovne smernice za končno oblikovanje današnjega macedonskega knjižnega jezika.

"Narodna republika Macedonija"

Komunisti niso v svoji borbi za oblast niti smeli niti mogli iti preko nacionalnega čustvovanja macedonske grupe v jugoslovanski Kompartiji ter so priznali njihovo nacionalno posebnost. S tem pa so pokazali mnogo večji čut za nacionalne probleme kot pa vsi prejšnji režimi tako v Srbiji kot tudi v Bolgariji. Ne glede na bistvo takozvane "macedonske republike" v današnji jugoslovanski komunistični

federaciji, ne moremo zanikati, da je ta ustanovitev dejstvo zgodo = vinskega pomena za macedonski narod. Komunistični oblastneži so v tej "republikli" izkoristili tudi nacionalne težnje macedonskega naroda, da bi ga držali z drugimi jugoslovanskimi narodi pod svojo oblastjo.

Rešitev problema bodoče ureditve Macedonije leži edino v neodvisni macedonski državi. Obnova neke tretje Jugoslavije bi bila pravilnejša rešitev za srbsko-hrvatski spor, za Macedonci pa bi bila to le nova delitev ali v najboljšem primeru potrditev današnjega stanja. Niti najmanj ne dvomimo, da bi v neki tretji Jugoslaviji dobil macedonski narod v Vardarskem delu vsaj osnovne demokratske pravice, če pridejo na oblast demokratične sile. Toda to bi užival le en del našega naroda. Poleg tega ne more biti neka tretja Jugoslavija nikakšno jamstvo, da bodo tudi ostali deli naše dežele osvobojeni. Če imamo v vidu stališče ogromne večine srbske emigracije o vprašanju Vardarskega dela naše zemlje, Macedonci ne morejo niti misliti o nekem tretjem zaslužnjenju Vardarskega dela. Po drugi strani pa ne bi tretja Jugoslavija nikdar pričela vojno s tradicionalno zaveznico Grčijo zaradi Egejske Macedonije ali pa z Bolgarijo zaradi osvoboditve Pirinskega dela.

V korist zahteve za neodvisno macedonsko državo govori tudi to, ker bi ta s svojim obstojem in resnično demokratsko ureditvijo postala spona med Bolgarijo in Srbijo; s tem bi napravila konec njuni tekmovalnosti na tem področju, rivaliteti, ki ju je stala toliko žrtev v medsebojnih vojnah. Poleg tega pa načrti in želje o neki bodoči južnoslovanski federaciji niso tuje Macedoncem; globoko smo prepričani, da lahko samo v neki južnoslovanski federaciji prično živeti narodi Jugoslavije in Bolgarije v slogi in napredku. Do take federacije pa je moč priti le na osnovi lastno izražene želje in preko neodvisnih narodnih držav. (Prihodnjič: Srbsko stališče.)

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

izpolnjuje važno nalogo in njeno delo je že rodilo lepe sadove. Skupina slov.kulturnih delavcev ohranja ideale slovenske duhovnosti ko ustvarja na polju znanosti, umetnosti, kulture. Podpora in zaupanje je uživala že od početka. Iz globoke ljubezni do slovenstva izvira vse to delo, ki krepi in množi tudi delavnost na verskem, socialnem in političnem polju. Naše kulturno delo koraka vzporedno s tokovi, ki oplajajo vse človeštvo; naše bivanje v zamejstvu dobiva s tem poseben pomen in vrednost.

Napori pa bodo brezuspešni, če ne bodo sloneli na medsebojnem razumevanju in podpiranju. Delo bo začelo hirati, ako se za njegovo usodo ne zavzamejo vse plasti našega naroda; prav vsi mu moramo pri = skočiti na pomoč v čim večji meri.

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA se ob začetku novega knjižnega leta obrača na nas vse s pozivom za naročbo in podporo. Njenemu klicu nikakor ne smemo ostati gluhi. Po svojih močeh jo skušajmo okrepiti: zgradimo ji trdno zaledje vsega naroda, ki mu je mar za usodo slovenske kulture v zamejstvu.

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA je že opravila veliko delo: zavarujmo ji varen in nemoten razvoj. Naša pomoč naj ne zaostaja za idealizmom in vero, ki jo izpričuje in oznanja.

Podpisani:

P.B. Ambrožič, Dr. V. Arko, I. Avsenek, Dr. J. Basaj, Prof. M. Bajuk, Dr. R. Čuješ, I. Domicelj, Dr. L. Eiletz, Dr. F. Gnidovec, Dr. C. Jelenc, Dr. A. Kacin, Dr. M. Krek, Dr. R. Ložar, Ing. A. Mozetič, A. Orehar, p. A. Prešeren, prof. F. Sekolec, M. Stare, Dr. A. Sfiligoj, prof. P. Verbic, K. A. Wolbang, Dr. B. Žerjav.

V novo vodstvo Slovenske ljudske stranke so bili izvoljeni med drugimi gg. Dr. M. Krek kot načelnik, F. Sekolec in M. Stare kot podnačelnika, dr. L. Puš kot tajnik in J. Melaher kot blagajnik.

MILAN KRAVANJA:

AMERIŠKE VOLITVE

III. DVE STRANKI

Ameriška volilna kampanja je verjetno najtežja sodobna politična preizkušnja in zmagovalec mora biti res politik-mojster. K. Dobrič je v svojem zanimivem članku v NASI RECI (Dec. 60, stran 3) zapisal, da mora zmagovalec znati "govoriti ne premalo kot Dewey, ne preveč kot Stevenson, niti prepozno kot Nixon". Dvogovor, ki začne z izvolitvijo obeh kandidatov na volilnih konvencijah obeh ameriških političnih strank, je prikrojen potrebam volilne borbe in je zato mnogokrat zapeljiv, često nepotreben, včasih neresničen in skoro vedno napihnjen. Obljube predsednika Eisenhowerja leta 1952, da bo "osvobodil" narode Vzhodne Evrope, so klasičen primer tega ameriškega volilnega malaise-a. Lenska kampanja je bila sicer napeta, žilava in brezkončna, toda prešla je brez večjih volilnih rac. Oba kandidata sta bila dobro poučena, znala sta prikazati svojo stran na način, da ju je lahko vsak doumel in oba sta bila predana stvari svoje stranke. Temelj, na katerem stoji vsaka ameriška volilna borba je takó zvan "platform" (program), katerega sestavijo posebne komisije volilne konvencije in ga nato delegati na tej konvenciji sprejmejo kot kašipot stranki za bodočnost. Ti programi so silno dolgi (40 - 50 strani) in tudi precej zamotani. Toda to ni edini razlog zakaj je o njih težko pisariti. Dejstvo ameriškega političnega življenja je namreč, da je pot, ki jo izvoljena stranka ubira, včasih popolnoma druga, kot pa jo je programski kašipot nakazoval. Kot graditelji cest tudi ameriški politiki improvizirajo svojo pot z ozirom na teren; če je prestrm, je treba smer spremeniti, včasih levo, včasih desno, včasih celo nazaj. Prilike v katerih mora stranka sprovajati svoj program so odločilne, ne programi.

Nobenih razlik med strankami?

Pri tem se dostikrat zdi - posebno Evropejcem - da ameriški vodilni stranki nimata nobene hrbtenice, nobenega programa, nobenih načel. Ljudje, ki tukajšnjega političnega sistema dobro ne poznajo, pridejo do zaključka, da ni pravzaprav nobene razlike med Republikanci in Demokrati. Tako mišljenje je obenem zmotno in pravilno in zavisi od semantike (pomenoslovja) t.j. od tolmačenja posameznih pojmov. Če taki kritiki mislijo, da je edina mogoča razlika med političnimi strankami ideološka, kot je na primer med socialisti in komunisti, ali med komunisti in krščansko-demokratskimi strankami, potem imajo prav. Globokih ideoloških razlik med Republikanci in Demokrati ni. To sta tudi Kennedy in Nixon stalno poudarjala v svojih volilnih debatah: "Razlike med nama ni v ciljih, ampak v sredstvih, kako priti do njih". Za razumevanje ameriške notranje politike, je ta stavek odločujoče važnosti. Na drugi strani pa so med obema strankama važne programske, praktične razlike. Te so neizbežne. Vsaka stranka predstavlja sloje prebivalstva, katerih koristi so med seboj različne, dostikrat nasprotno. Demokrati imajo za sabo južne agrarce in severne delavce, Republikanci veliko industrijo in malo trgovino. Ta razdelitev je seveda groba, ker sta obe politični stranki v neprestanem gibanju. Jug se že 20 let industrializira, obenem postaja torišče borbe za človeške pravice ameriških črncev. To omogoča rast Republikancev, ki se je jasno pokazala v volitvah med 1950 in 1960. Stara demokratska trdnjava Virginija, zibelka Thomasa Jeffersona, je bila na vseh treh zadnjih volitvah v republikanskem taboru. Na drugi strani pa so včasih republikanske države postale demokratske, posebno na vzhodu. Ameriški Zapad niha med obema. Taka gibanja političnih sil so mogoča ravno zato, ker ni velikih ideoloških razprtij med obema strankama. Posamezni ljudje pa tudi cele pokrajine spreminjajo svojo politično "barvo", ko se prepričajo, da nasprotna stranka bolje brani njihove politične pravice, družabni položaj, verske nazore, posebno pa njihove gospodarske koristi. Tako se prepriča, da bi ljudje vztrajali na pripadnosti politični stranki, za katero že dolgo ne verujejo, da resnično ali uspešno brani njihove interese. To vzdušje obenem služi kot vzpodbuda

strankam, da branijo koristi večine volilcev. Mnogim evropskim političnim l'art-pour-l'artistom je taka politična ureditev brezbarvna, če ne že kar nenačelna. Je pa dejstvo, da je ena glavnih stebrov ameriške politične stabilnosti.

Seveda ne sme kdo zaključiti, da obe ameriški politični stranki nimata nobenih idealov, nobenih principielnih stališč. Važno je razumeti, da so taki ideali obema strankama isti.

Seveda tudi ameriško politično življenje ni bilo brez ideoloških borb. Pred sto leti sta se obe stranki postavili na načelno različna stališča: ena za federativno ureditev, druga za konfederacijo in razbitje države v zvezi z vprašanjem osvoboditve ameriških črncev. Naprednejša Republikanska stranka pod Lincolnom je zmagala in ostala na oblasti skoro neprenehoma 50 let, ko je v začetku 20. stoletja Demokratska stranka najprej pod Wilsonom kasneje pa pod Rooseveltom postala vitalnejša in je leta 1933. osvojila program New Deal-a, ki ji daje zagon in premoč še danes. Od Kennedyjeve politike Novih meja (The New Frontier) bo zaviselo ali se bo ta politična premoč obdržala ali pa bo splahnela s prepoditvijo Republikanske stranke à la Rockefeller. Na to vprašanje bo verjetno odgovorjeno leta 1964. Moderno ameriško politično življenje je mogoče razumeti samo z razumevanjem ameriške politične zgodovine. Pred 100 leti je bila borba na nož za načela, leta 1960. je bila borba besed za pragmatično, realno politiko.

V zadnji volilni borbi sta oba kandidata imela interes na tem, da svojih programskih razlik ne povečujeta. Nixon je upal, da bo z blagim republikanizmom pridobil vsaj toliko Demokratov, da bo dobil večno. Kennedy pa, da se bo z nenapadanjem Eisenhowerja izognil jeze tistih Amerikancev, ki so bivšega predsednika oboževali. Vendar pa ta navidezna "enakost" ne sme nikogar zaslepiti: med obema so bili pogledi na bodočnost Amerike doma in v svetu potencialno popolnoma drugačni in nezdržljivi. Pretirano pa je trditi kot je to storil g. Večeslav Vilder v na švedskem izhajajočem "Jugoslovenu", da je Nixon v zunanji politiki 50 let za Kennedyjem.

Naj se dotaknem še dveh vprašanj ki so dale dokaj misliti predvolilnim in povolilnim opazovalcem. Prvo je bilo: koliko vpliva bo imel Eisenhower na volitve, drugo je: sta li Kennedy in Demokratska stranka zares dobila mandat oblasti, kljub neznatni večini glasov.

Vpliv predsednika na volitve

Republikanci so mnogo gradili na popularnosti predsednika Eisenhowerja. Toda zgodovinsko je bila teza, da popularen predsednik lahko doprinese k zmagi kandidata svoje stranke, dvomljiva. Kljub podpori enega najbolj popularnega ameriških predsednikov Theodorja Roosevelta je leta 1908 kandidat njegove stranke komaj zmagal in je njegov demokratski nasprotnik dobil 5,5% glasov več kot pa jih je imel demokratski kandidat leta 1904. Ostala dva popularna predsednika ne dasta odgovora: Wilson je bil bolan in strtl pri volitvah 1920. in Franklin Roosevelt je umrl pred koncem svojega termina. Trumanova mlačna podpora Stevensonu leta 1952. ni pomagala. Volitve lansko leto so torej odgovorile na pol stoletja staro vprašanje negativno: popularnost poslavljajočega se predsednika ne more odločilno vplivati na potek volitev. Pozornemu opazovalcu ameriške politične arene so bili sicer simptomi jasni. Republikanci vsa leta popularne Eisenhowerjeve vlade niso na volitvah za obe zbornici Kongresa pridobili. Nasprotno: Demokrati, ki so leta 1952 dobili okoli 50% glasov na kongresnih volitvah, so leta 1954 dobili 53,7% vseh glasov, leta 1956 51,2% (Eisenhower je bil to leto kandidat na predsedniških volitvah), leta 1958 pa že kar 56,2% oddanih glasov. Leta 1960 so se volilci zavedali da bo v naslednjih 4 letih držal krmilo države v rokah Nixon, ne Eisenhower, če bodo Republikanci zmagali. Nixon je storil vse, da bi se predstavil kot samoumeven naslednik predsednika svoje stranke. Toda tu je zašel v protislovja. Na republikanski konvenciji v Chicagu je napravil z Rockefellerjem sporazum, vsebujoč točke, ki so zavrnilo Eisenhowerjevo politiko. Vsak, ki je sledil usodo Rockefellerja od posebnega pomočnika za zunanje zadeve v Beli hiši do njegove izvolitve za gubernerja New Yorka, je vedel, da je "Rocky" razočaran nad Eisenhowerjevim načinom vodenja zunanje politike in deloma tudi no-

tranje. Poučeni krogi v Washingtonu in drugod so dobro vedeli, da je Rockefeller šel v politiko samo zato, ker je bil prepričan, da kot imenovani uradnik ne bo nikoli mogel sprovesti svojih idej. Nixonov sporazum z Rockefellerjem je torej bil klofuta Eisenhowerjevi administraciji in jo je kot tako Eisenhower tudi sprejel. Mnogi so zato pričakovali, da se bo Nixon postavil na Rockefellerjevo stran v celoti i da bo jasno povedal v volilni kampanji, v čem se ne strinja z Eisenhowerjem. Toda Nixon je precenjeval predsednikov vpliv na volitve in je zato prešel ta politični Rubikon samo do polovice. S tem si je nakopal novih sovražnikov na republikanski desnici, obenem pa je še vedno bil izpostavljen Kennedyjevim očitanjam, da ne bo nobene razlike med bivšo in bodočo republikansko politiko.

Veljavnost mandata Demokratski stranki

Demokrati so zmagali nad Republikanci s komaj sto tisoč glasovi večine pri preko 68 milijonov volilcev. K. Dobrič smatra v že omenjenem članku v NAŠI RECI da "to dokazuje globoko razdvojenost ameriškega javnega mnenja ob vprašanju izbora med konservativno in napredno politiko". Tako mnenje izgleda upravičeno, če gledamo številke zgolj statistično. Politično gledano je položaj drugačen: Kennedy je v Electoral College-u, ki edini resnično voli predsednika USA, imel zadostno večino. Z drugo besedo: Kennedy je svojo kampanjo organiziral tako, da je vsak glas, ki je bil zanj oddan statistično, politično pomenil precej več. Če večja je razlika, če se rezultati volitev gledajo iz zgodovinske perspektive. Ameriška volilna tradicija dokazuje, da so velike spremembe v simpatijah ameriškega elektorata nenavadne. Leta 1956. je Eisenhower kot republikanski kandidat prejel 57,8% vseh oddanih glasov, Stevenson pa 42,2%. Da bi Kennedy mogel zmagati leta 1960 mu je bil potreben premik 8% volilcev iz republikanske na demokratsko stran. To je za ameriške politične razmere ogromen premik in se je v vsej 180-letni zgodovini zgodil samo štirikrat: leta 1860 (Lincoln), leta 1912 (Wilson), leta 1920 (povojna izmenjava kot leta 1945 v Angliji) in leta 1932 (Roosevelt). Obenem pozorni zgodovinar tudi opazi, da so se taki več kot 8 procentni premiki političnih simpatij pojavili samo na predvečer usodnih sprememb in dogodkov: leta 1860 na predvečer državljanske vojne, leta 1912 pred I. svetovno vojno, leta 1920 pred ameriško izolacijo in iz nje izhajajočo gospodarsko krizo in leta 1932 pred socialno revolucijo New Deala. Kennedy leta 1960. ni imel ne gospodarske krize ne drugih argumentov, ki so bili na razpolago zgoraj omenjenim štirim predsednikom. Zgodovinsko je zato njegova zmaga pomembna in celo preseza pričakovanja. Pravilno jo je njegov brat, Robert Kennedy, ki je tudi vodil volilno kampanjo, imenoval "pravi čudež". Po pravici se človek sprašuje, kakšne usodopolne spremembe in nevarnosti nakazuje bodočnost Ameriki v sedmem desetletju dvajsetega stoletja. Qui vivra, verra.

Zaključek

Članek ne bi bil popolen, če ne bi vsaj poskušali oceniti Eisenhowerjevo vlado. Jasno je, da bo šele zgodovina dala svojo polno in objektivno oceno in še ta se bo - kot se vse - spreminjala z vsako novo generacijo. Toda vsaj majhni meri je to možno že danes. V svoji notranji politiki je bil Eisenhower konservativen, toda ne nazadnjaški. Sprejel je vse reforme - socialne in ekonomske - New Deala demokratskih predsednikov Roosevelta in Trumana. Poskušal jih je celo razširiti, kar se mu ni prav posrečilo, ker je bilo javno mnenje v Ameriki v zadnjih osmih letih nenaklonjeno velikim spremembam in novim potem. Ekonomske krize, ki so se pojavile redno med njegovo vlado, so bile sicer zakrpane, toda brez posebnega navdušenja ali navdiha. Inflacija, ki je v povojnih letih postajala boleča, se je nekoliko zaustavila, toda z njo tudi procent rasti (rate of growth) ameriškega gospodarstva. To je imelo svoj vpliv na mednarodni položaj, ki se je v 8 letih Eisenhowerjeve diplomacije občutno spremenil v škodo USA in vsega svobodnega sveta. Morda je bila največja napaka teh 8 let, da Eisenhowerjeva administracija ni predvidevala sovjetskega sputnika oziroma da ni razumela propagandnega značaja te sovjetske poteze. Z malo več podjetnosti bi lahko bila prva v vsemirju Amerika, vsaj z malim satelitom. Toda Amerika v desetletju 1950-60 ni bila Amerika Lindbergov.

DIMITRIJE JERUC:

DIVINA COMMEDIA

Dante Alighieri - "Božanska komedija, Pekel"

Izdala in založila "Slovenska kulturna akcija". Prepesnil, uvod in razlago sestavil dr. Tine Debeljak. Oprema in lesorezi, tiskani kot izvirniki, Bara Remec. Buenos Aires, novembra 1959.

Slovenski emigrantski pesnik, slavist, prevajalec iz slovenskih književnosti in slovenski književni zgodovinar, ter zadnji urednik katoliške revije "Dom in Svet", Dr. Tine Debeljak, je nam brezdomcem poklonil prepesnitev "največjega pesnika iz politične emigracije vseh časov". A kot pravi sam: "... Mena ni sicer v prevajanje nagnala notranja potreba, temveč čisto zunanji vzmeti: svaštvo z Debevcem kot varuhom njegove zapuščine, ter okupacija, v kateri mi je samo Dante mogel nuditi orožje proti njej in razmeram v njej..." Danes pa prav gotovo tudi enaka usoda, čeprav je Dante ostal emigrant v mejah Italije

Že samo dejstvo, da se je dr. Debeljak kot slavist in slovenist polotil prevajanja Danteja, kaže neko "drznost", ki smo je lahko iz več vzrokov in po vsej pravici veseli, saj smo mi BEGUNCI dobili Danteja-političnega emigranta; prevajalec nam je razkril vsestransko bogastvo svoje kulture in znanja; obenem smo se postavili v bok hlapčevskim razmeram v domovini in pokazali, da zavestno gradimo slovensko kulturo na etičnih temeljih navzlic naši odrinjenosti od kulturnega življenja na Slovenskem in kljub molku, ki spremlja vse naše begunsko kulturno delovanje in da doma ne najdejo besede za to ogromno delo. Slovenski kulturni akciji gre vse priznanje in tudi prednaročnikom, ki so omogočili knjižno izdajo "Pekla".

Mislím, da smo se Slovenci v preteklosti razmeroma slabo zanimali za Danteja; vzrok je bil pač ta, da nam je bil Petrarca radi Prešerna nekako bližji in zanimivejši, Petrarca kot humanist in individualist, predhodnik tistega humanizma, ki je pripeljal do reformacije.

Profesor Slodnjak je zasledil, da je prvi prevajal v slovenščino Danteja že leta 1835 Stanko Vraz, kar omenja v predgovoru "Pekla" tudi dr. Tine Debeljak. Potem se ga je lotil noviški pesnik Jovan Koseski, delni prevod "Pakla" je izšel tudi v "Letopisu Matice Slovenske" za leto 1877. Kako "so noviški oča Bleiweis" predvsem hvalili Koseskega in kako je le-ta Danteja "mesaril", naj pokaže par vrstic že citiranega "Letopisa S.M."

NEBEŠKE KOMEDIJE
(Divina commedia)
Dante Alighieri-a
prvi oddelek

P A K L O

po originalu poslovenil Jovan Koseski

Predgovor

"Divina commedia" Dante Alighieri-a slovi po svetu tako, da so že davno se glasile iskrene želje tudi po prevodu slovenskem klasične italijanske poezije. Zdaj se nam je ta želja spolnila vsaj deloma. Slavni naš Koseski je dovršil prvi del Danteove "Nebeške komedije", kateremu je ime "Paklo" (pèkel) in mi preprijazno privolil v to, da smem iz njega v letošnjem "Letopisu" Matičnem priobčiti nekoliko odlomkov, da se tudi Slovenci seznanijo s to knjigo in da svet vidi, da tudi slovenski jezik je kos, svojemu narodu kazati poezije mojstra..." "...." Al pesnik mora biti v vzvišenem pomenu te besede, kdor si upa na metrični prevod tacega izvirnika kakor je Danteova "Divina commedia". Naš Koseski se ga je lotil, in izvršno dovršil prvi del, od katerega imajo čitatelji 5 spevov zdaj za poskušnjo pred seboj, ki smo jih brez predrugačenih slovniških oblik natisnili prav tako, kakor jih je naš velenjen pesnik pisal, z odločno željo, naj njegova sedanja dela gredo na svetlo v tistih oblikah, v katerih so na dan prišla vsa njegova prejšnja: Koseski hoče ostati Koseski, po pravilu, da le duh oživlja, oblika pa mori..."

Pervi spev.

Obseg. Pervotnemu v gojzdu zmoten pevic. Troje div-
jih zverin. Virgil k potovanju vabi.

Na sredi bil sim našiga življenja
Prestrani v gojzd zašel mračivne hoste,
Naravno pot je krila megle tenja.
Kak bil je gojzd i tmine v njemu goste
Načertati bi bilo pretežavno,
Spomin že nanj ovrè mi sodbe proste.
Gorjup spomin! podoba smerti ravno,
Zbog blažja pa ki tam je me dospelo,
Bom videnja narišal točje glavno.
Ne pomnim več, kak djanje je pričelo,
Po dremu clo sim zmešan bil te dobe,
Se mračiti mi krogoma je jelo. Itd. Itd.

Slovenska trojka

Naš prvi resnični dantolog je bil dr. Jože Debevec, ki je z vsem potrebnim znanstvenim aparatom in z veliko ljubeznijo prikazal Danteja Slovencem, a njegov prevod je imel eno hibo, kar lepo omenja dr. Tine Debeljak, bil je "estetsko naužiten". Ne vem več v katerem razredu gimnazije so bili v "Breznikovi slovenski čitanki" odlomki tega prevoda, spominjam se le, da nas pokojni profesor dr. Anton Debeljak z njimi ni mučil in preganjal.

Toda dovolj o Dentejevi preteklosti med nami, saj kogar ta problem zanima, si bo gotovo naročil Debeljakov prevod in bo lahko kaj več zvedel. Vrnimo se v sedanost.

Že v poletju l. 1955. je ljubljansko časopisje, ob novi poslovenitvi Goethejevega "Fausta", napovedalo izid "Božanske komedije" kot četrti prevod "velikih stvaritev človeškega duha, ki so jih že drugič prevedli v slovenski jezik." "Hamleta" je ponovno prevedel Oton Župančič, "Ilijado" je drugič prevedel Anton Sovre in ji dodal še "Odisejo", a Goethejevega "Fausta" je na novo poslovenil Božo Vodušek. Kdo bo prepesnil "Božansko komedijo" pa takrat niso najavili.

V doglednem času bomo imeli torej Slovenci kar tri celotne prevode "Božanske komedije". Debevčev, Debeljakov in Gradnikov. Prvi je brez dvoma zastarel, ne samo radi jezika, ki se je v petdesetih letih ne samo moderniziral, temveč je ob prevodih Cankarja in Župančiča, teh magov slovenske besede, požlahtnel; tudi so najnovejši dantologi prispevali kopico odkritij in nova tolmačenja. A najvažnejši razlog, da potrebujemo novi in boljši prevod, je Dantejeva aktualnost, posebno za naš čas metafizične zmede in hudobije.

Gradnikovo prepesnitev, žal, nisem čital, vzrok je pač naša begunska revščina. Dr. Tine Debeljak veruje, da je Gradnikov prevod boljši, "ker ga (Gradnika) usposablja za ta posel vse: rojstvo v furlanski družini in pesniška klasičnost...".

Toda že l. 1955. je izšel v Ljubljani "Izbor iz Petrarcove lirike" v prevodu dr. Alojza Gradnika. Anonimni ocenjevalec, neki M.P. je v "Slovenskem poročevalcu" Gradnika precej oštel in trdil, da so bili že Stritarjevi prevodi Petrarcove lirike, torej pred 80. leti, "bolj domači in pristni".

A zanimivejši kot sam Gradnikov prevod "Božanske komedije", bi bil uvod in komentar v to pesnitev. Kaj danes Dante pravzaprav našim "kulturnikom" doma pomenja? Heretika? Razkolvnik? Borbenega "antiklerikalca"? Proti-papista? Morda srednjeveškega mračnjaka? Ne vem, prevoda, žal, nisem bral.

Vplivi na Danteja

Doba, v kateri je Dante živel, XIII - XIV. st. je za krščanstvo in za razvoj evropske kulture tako pomembna in kritična, da se mi zdi Debeljakov zgodovinski uvod skoro prekratek in bistveno nepopoln, saj nam prav malo govori o Dantejevi intelektualni rasti, kje je pesnik črpal za tiste čase svojo ogromno, takorekoč univerzalno znanje.

Tudi zgodovinsko ozadje, ki se omejuje predvsem na Italijo oz. na zapadno Evropo, se mi zdi pomanjkljivo.

Ideja enotnega krščanskega imperija je bila tedaj še živa v obeh polovicah, tako v Rimu kot v Carigradu, toda koncepcije takšnega enotnega cesarstva so si bile v bistvenem nasprotju. Že kronanje Karla Velikega, na sam božični dan leta 800., je pokazalo, da se zapadna polovica imperija vedno bolj spreminja v "Sveto Cesarstvo nemške narodnosti", in navzlic pridevniku "sveto", se je od Otona Velikega pa naprej to cesarstvo začelo postopoma laicizirati in se vračati na antično-rimsko koncepcijo Imperija, a na škodo krščanskemu idealu Države kot so si ga zamišljali Konstantin Veliki in cerkveni Očetje prvih koncilov.

Borbe papeštva s cesarji, ali kot pravi v modernem jeziku Berdjajev, borba med Duhom in Cezarjem za nadvlado, so bile za tedanji Bizanc dokaz nesposobnosti Zapada, da bi se dvignil do mistične koncepcije svetega cesarstva.

Prav v Dantejevem času je Bizanc trpel pod silovitostjo turških napadov. Križarske vojne so začele izgubljeni svoj prvotni krščanski ideal in so se vedno bolj spreminjale v pustošenje vzhodnega cesarstva in v navadno piratstvo.

Da bi vzhodni imperij vsaj delno ojačil, je Mihael VIII., Paleolog, sodeloval na koncilu v Lyonu, (1274), kjer je priznal papeško prvenstvo, da bi dobil pomoč proti Turkom.

XIII.st. pa pomeni tudi vdor aristotelizma na zapad. Prišel je iz Španije in iz Bizanca; po prvi poti so ga posredovali arabski filozofi, a iz Bizanca križarske vojne. Toda posledice tega vdora so se hitro pokazale, saj so ti prevodi, ne samo Aristoteleve filozofije, temveč tudi vse ogromne literature, ki je bila izključno poganska, prepoji-li zapadno krščanstvo. Aristotel je postal "odkritje", bil je Philosoph, "modrec". Toda ta znanost je bila predvsem racionalistična in naturalistična, torej nezdržljiva s krščansko vizijo sveta.

Že leta 1210 je provincijski koncil v Sens-u (Francija) prepovedal da na pariški univerzi poučujejo Aristotelovo "libri naturalis". L. 1215 so reorganizirali Sorbono in ponovili prepoved iz 1210 leta 1231 l. se je papež Gregor IX. vmešal v stavko Sorbone, ki je trajala že dve leti. Do stavke je prišlo zaradi umora nekoga študenta. Papež je sicer Sorbono nanovo odprl, toda je zadržal prepoved učenja "libri naturalis" in postavil komisijo, da korigira Aristotelovo učenje.

Celo XIII.st. je bilo v znaku teoloških filozofskih trenj. V XII.st. je mistik, sv. Bernard, še dosegel, da so na koncilu v Soissons-u (1121) obsodili Abelarda, ki je iskal "sožitje" inteligence in vere. Ta dvoboj med mistikom sv. Bernardom in filozofom Abelardom je bil obenem dvoboj škofijskih šol s samostani, dvoboj krščanskega življenja, prepovedenega z mistiko in askezo na eni strani, in spekulativne teologije s filozofijo kot služabnico teologije na drugi strani.

V polovici XIII.st. pa že lahko opazimo filozofske sisteme, ki so jih prinesli sv. Bonaventura, sv. Alebert Veliki in sv. Tomaž Akvinski; to je obenem tudi vrhunec skolastične filozofije in krščanstva.

Teh par besed v spopolnitev zgodovinskega ozadja Dantejeve dobe.

Prof. Prijatelji in prevodi

Rad brskam po naši kulturni preteklosti. Tako sem zasledil članek dr. Ivana Prijatelja "Puškin v slovenskih prevodih", Prof. Prijatelj velja še danes za avtoriteto med Slovenci, zato citiram nekaj njegovih misli, da bi z njihovo pomočjo ugotovili vrednost Debeljakovega prevoda Danteja.

"... Vsak narod, ki stremi h kulturi, mora torej delati na to, da si ustvari lastno nacionalno umetnost. S tem seveda ni rečeno, naj se zaklene v svojo koč. Ravno nasprotno: celo potrebno je, da pogleda včas preko slemena svoje hiše. To pa iz dveh vzrokov: prvič zato, ker že življenje posameznih narodov samo ob sebi komunicira med seboj: narodi se dotikajo v več točkah; drugič zato, ker narodi uče drug drugega, si kakor dobri sosede svetujejo in si povedo za marsikateri korak, ki se pri tem ali onem dobro obnesel... Zato je treba z opreznostjo presajati tuje plodove v naš vrt, ne sme se prelagati na hitro roko kar vsaka prva stvar, ki pride človeku pred oči. Treba je pomisliti, da se namera-

va nekaj važnega: v živo drevo naše literature vcepiti neko tujo mladiko! To delo je v resnici važno in pomenljivo: kajti, če si našel pravo mladiko, ki se prilega našemu organizmu in lepo zazeleni na našem deblu, potem si storil nekaj plemenitega, ker si požlahnil drevo naše umetnosti. Drevo pa se mora žlahniti, ako hočemo priti do boljšega sadja...

... Iz tujih književnosti naj bi se prelagala v domačo literaturo zlasti prva, ne po obsegu, ampak po umetniškem značaju velika dela. Ona ne bodo nikoli nevarna našemu slovstvu, ker stoje vedno v neki distanci od našega bitka kot svetli, sijajni vzori lepe umetnosti. In kot vzori potem tudi bogate in žlahtne našo književnost...

... Važno je vprašanje: Kako naj se prelaga?

Odgovor nanje je težak že zato, ker je splošno znano, da še tako dober prevod ne doseže izvirnika. Vsega, kar je izraženo v izvirniku, skoraj ni mogoče preliti v prevod. Nekatere fine se zabrišejo, bodisi da je temu kriv premalo subtilno razviti jezik, ali pa prevoditeljeva nezmožnost vglobiti se v tujega avtorja. Zato nekateri znameniti možje prevode sploh zometujejo. A. Humboldt pravi, da prevod ni nič drugega, kakor oskubljen ptič, ki se ga zastonj trudiš pokriti s tujim perjem.

... Jezik pa je z mislijo in čustvom v vsakem pravem umotvoru tesno zvezan, zato se ne sme z jezikom mehanično ravnati, ampak vedno v zvezi z vsebino. V vsebino se je treba vtopiti, prelagatelj mora skušati sam preživeti vse to, kar je preživel in prečustvoval tuji avtor pri ustvarjanju. Potem bo tekla prelagatelju prosta, iskrena beseda. Seveda bo pri tem prevod onega vedno boljši, ki je sam kaj umetnika. Svetovati pa bi se moglo prelagatelju

- 1) da piše živo slovenščino tudi v prevodih in
- 2) da skuša ohraniti individualnost izvirnika.

Debeljakov prevod

V uvodu tega članka sem že navedel, da celo doma niso mogli mimoiti Danteja, kaj šele mi, begunci!

A Debeljakov prevod sam? Francozi bi rekli: "chapeau bas"! Prav spoštljivo se moramo odkriti prevajalcu, se mu zahvaliti in mu priznati mojstrstvo. Vsa Debeljakova pristno domača in sladka loška govornica je planila na dan tam, kjer je bil tudi Dante nežen in preprost. Bogastvo Debeljakovega jezika in njegovo iznajdljivost, da poišče slovenske pesniške izraze tudi za mesta, ki so za metrični prevod suhoparna in težka, je naravnost očarljiva. Tu in tam sicer motijo skovanke, napačni naglasi, pleonazmi in podobno, a vse te malenkosti ne morejo zmanjšati vrednosti te velike prepešnitve.

Še par besed o izvirnih lesorezih ge. Bare Remec. "Ni vse lepo, kar je moderno", je menda dejal Rossini! Vsak človek je več ali manj kos umetnika, tudi likovnega, čeprav nezavedno. To nesluteno bogastvo nosi s seboj in ono plane, pri mnogih le pokuka, na dan tudi pri branju umetniških stvaritev.

Umetnost ni stvar okusa ali šole (izma!), temveč zasidranosti v življenje in njegova polnost in popolnost. Ti lesorezi me niso "prepričali", dober je le prvi, "Frančiška in Paolo". Morda Dante in njegov "Pekel" ne odgovarjata umetniškemu temperamentu ge. Bare Remec! Mogoče je v tej pesnitvi preveč "metafizične groze", da bi lahko našla adekvatni likovni izraz v nežni ženski duši? Sicer je vse hvale vredno, da se poslovenitvi "Pekla" pridruži tudi slovenska umetnost, vendar bi morala biti na isti izrazni višini kot besedna!

Kdor le malo pozna zapadno-evropsko slikarstvo, ne bo nikoli pozabil E. Delacroixove slike "Dante et Virgile aux Enfers" (1822). Toda Delacroix se je učil pri Michelangelu in pri Rubensu; s tem je, menim, vse povedano. Nihče ne misli in ne zahteva, da bi slovenska umetnica morala posnemati te tri velikane, saj vsaka doba ima tudi svojo umetnost, toda morala bi vložiti v svoje delo prav toliko ljubezni in iskanja kot jo je vložil dr. Tine Debeljak. Preštudirati bi morala vso Dantejevo ikonografijo, ki ni majhna, in se primerjati s ostalimi mojstri.

Za konec še par zanimivosti o Dantejevi usodi med muslimani. Ker je Dante Mohameda (XXVIII. spev, 22-51) kot razkolnika pognal v pekel, je pakistanska vlada prepovedala razprodajo angleškega prevoda, češ da Dante širi versko sovraštvo proti muslimanom.

Arabski prevod "Pekla" pa vendarle obstoja in to v prozi. Prevedel ga je Abud bej Abi Rašid pod naslovom "Ar-rihla ad Dantija". Izšel je v Tripolisu leta 1930.

Morda bi o pakistanski jezi na Danteja vedel prof. Ljubo Sirc kaj več.

PISMA UREDNIKU

FÓRMULA, EKONOMIJA, SPOMINI: G. urednik! Popolnoma prav je, da razlikujete med uvodniki in dopisi (KT 256). Če pazljivo prečitate moje pismo v istem KT, boste ugotovili, da tudi jaz to razlikujem, a vem da je mogoče tudi vesti, posebno vesti o mnenjih v domovini, tendenciozno objavljati. Med tendenciozne vesti bi štel dopis v KT 254. Prepričan sem, da bi bilo istočasno v Trstu najti Slovence, ki bi rekli ravno nasprotno.

Ni mi čisto jasno, kaj po urednikovem mnenju sledi iz tega, da je "ogromna večina mlajših ljudi /doma/ pod vplivom titovske propagande". Da mora sedaj emigracija začeti tekrovati s titovci v "naprednosti", ali kaj? Menda vendar ne, saj privatno vem, da se urednik zaveza za to, da bi mladino pravilno duhovno in moralno vzgajala. S tem se popolnoma skladam, toda zakaj potem urednik napada NO in njegovo zahtevo po političnih pravicah? Ali so politične pravice in demokracija kaj drugega kot uporaba moralnih načel v politiki? Mislim, da je nesporno dejstvo, da se komunisti niso držali in se še vedno ne držijo svojih lastnih zakonov, da o mednarodni deklaraciji človeških pravic sploh ne govorimo. Primerjati jih v tem pogledu s kakršnim koli predvojnim režimom, je nesprejemljivo za vsakogar, ki se noče delati norca iz ljudi doma. Zato je popolnoma upravičeno zahtevati obnovo demokracije in človeških svoboščin v Jugoslaviji. Posebno "pravna varnost", t.j. izpolnjevanje zakonov, mora biti ena izmed prvih zahtev. Dokler se bodo Jugoslovani bolj zanimali za "naprednejše alternative" kot za take osnovne zahteve, bodo vedno znova padali v roke demagogom, ki jim bodo obljubljali vse, dali pa nič. Kdor ne verjame, naj prebere v Farkaševem "Liku Demokracije", da je za demokrate najvažnejša demokracija pred vsemi vsehinskimi odločitvami.

Ničesar nimam proti kritiki kogar koli, všteti NO, saj je pravica do kritike med osnovami demokracije, toda malo neslano je kritizirati demokrate zato, ker zahtevajo demokracijo.

Trditi, da komunizem ima ideologijo, medtem, ko jo nacizem in fašizem nista imela, je skoro tako kot reči, da je Hitler-Rosenbergov mit rase neumen, da pa je nekaj na Marx-Engels-Lenin-Stalinovem mitu "delavskega razreda". Nasilje zaradi rase ali nasilje zaradi klase pride precej na isto. Sicer pa nacizem ni imel prav nič manjšo pro-čorno moč, dokler ni bil vojaško poražen, kot jo danes ima komunizem. Treba se je le spomniti na svečice, ki so jih v Trbovljah in drugod nekateri prižigali pod Hitlerjevimi podobami, na neštete furerčke povsod na svetu in na razne indijske osvobodilne armade pod Japonci, jeruzalemske muftije itd. ali pa na to, da so pred kratkim v Egiptu ponatisnili Mein Kampf. Povrh je nacizem prav tako izrabljaj sovražstvo proti uspešnejšim v življenju, kot ga izrablja komunizem. Američani in Angleži so bili v nacističnem žargonu tudi "plutokrati".

Prijatelj Stanič (KT 259) bi moral, preden je proti meni uporabil precej neprijateljske izraze, premisliti, ali nima vsaka stvar dveh plati. Če se moji nazori ne skladajo z njegovimi, to še ne pomeni, da sem nedosleden in zmeden jaz. Lahko je ravno obratno! Če bi pazljivo bral moj spis, bi vedel, da sem se jaz /z mnogimi prijatelji/ držal dveh načel: 1) da se bom proti sovražniku po svojih močeh boril in ne z njim sodeloval in 2) da ne bom podpiral nikogar, ki izrablja vojno zato, da bo prišel na oblast. Ti dve načeli se mi še danes zdita edino pravilni. Ker sem se s svojimi prijatelji uprl dekretu OF, da se sme samo ona boriti proti okupatorju, sem bil izključen februarja 1942. Skušali smo sodelovati z Mihailovičevci, toda dvignili so se nam vsi lasje na glavi, ko smo opazili, da major Novak sodeluje z Italijani. Med drugim so po

njegovem ukazu nekateri oficirji sodelovali pri italijanskih božičnih racijah in se smukali okoli Italijanov v Iški. Mislili smo, da je to lokalno maslo in jaz sem šel v Švico, da opozorim London, kako kolaboracija škodi in koristi samo komunistom. Tam se je na moje pismo poslaniku odzval Dr. Anić, ki je bil v Švici, kakor so mi povedali švicarski oficirji, kot neuraden Mihailovičev zastopnik. Imel je osebno od Mihailoviča podpisano pooblastilo, kar je priznaval tako kraljevski poslanik kot vlada v Londonu. Ta Dr. Anić mi je izjavil, da je vojaško sodelovanje z Italijani ukazal sam glavni štab. Povedal sem mu, da je potem vse izgubljeno. Pisal sem v Ljubljano, naj za božjo voljo preprečijo kolaboracijo, ki vodi naravnost v propad, in dobil odgovor, da so domobranci - med njimi mnogi mihailovičevci - prisegli Hitlerju. Da bi bila mera polna, mi je Dr. Anić še povedal, da moram izbrati med Veliko Srbijo in komunistično Jugoslavijo. Kaj mi je pri tej zmedi ostalo drugega, kot da pobereš šila in kopita in se skušam pridružiti kakšni zavezniški vojski. Ko so mi iz Londona sporočili, da se lahko priključim samo NOV, sem to storil, posebno ker je kazalo, da bo morda le mogoče preprečiti, da se komunisti polaste oblasti, če se vrne čim več demokratov. Če sem se v tem pogledu motil, sem pač težko plačal sam svojo zmoto. Ako g. Stanič moje ravnanja ima za nedosledno, pač najina pojma nedoslednosti nista ista.

G. Stanič me tudi napada, da sem za "restavracijo". Tudi če bi bil za restavracijo, me ne bi bilo sram, ker je bila predvojna Jugoslavija precej boljša, kot trdi komunistična propaganda in za njo ponavljajo mnogi v emigraciji. Moj vzor pa so v resnici gospodarstva, ki so prinesla doslej največjo blaginjo vsemu prebivalstvu, ameriško, švicarsko, nemško, švedsko itd. Nobenega dvoma ne more biti, da ta gospodarstva temelje na svobodnem tržišču. Da se ne bomo spet na dolgo ukvarjali s planiranjem, se sklicujem na članek v februarški številki NAŠE RECI.

G. Žagar (KT 259) me napada, ker sem napisal, da je dopisnik KT iz Trsta "Marksistični učenec". To trditev ponavljam, ker je tisti gospod na obisku v Trstu uporabljal marksistične fraze, na pr. da gospodarskemu liberalizmu odgovarja ena demokracija, socializaciji pa druga. To je marksistična ukana, ker se marksisti zavedajo, da je razen v izjemnih primerih nemogoče, da bi dobili večino glasov za njihove nerealne načrte. Zato je svobodno demokracijo po njihovem mnenju treba odpraviti in jo zamenjati z "ljudsko" ali "novo", ki sploh ni demokracija ampak čisto navadna diktatura. Če emigranti ne bodo v prvi vrsti branili svobodne demokracije, sploh ne vem, zakaj ne gredo domov. Grem še dalje: trdim, da se tudi g. Žagarju pozna, da je hodil v marksistične šole, dasi se tega najbrž ne zaveda. Če ne bi bil, ne bi ponavljal marksističnih fraz o "anarhiji", "bogatenju samo nekaterih" in "poslovanju samo po stanju mošnjikov". Čeprav ni "zapršen profesor", ki se zavzema za zaprašeno gospodarstvo, kakršno je prineslo doslej največjo blaginjo vsem, bi mu kot ekonomistu že lahko postalo jasno, da imamo v gospodarstvu opraviti z redkimi sredstvi in da je treba primerjati stroške z izkupičkom, da bi dosegli največji možen uspeh z najmanjšimi mogočimi sredstvi. Če hočemo kar najbolje zagovarjati potrebe vsega prebivalstva, morajo ne samo branjevska ampak celo državna podjetja gledati na to, da krijejo svoje stroške, če ni proti temu važnih izvengospodarskih razlogov. Če se ne ravnamo po tem, se res vse skupaj sprevrže v anarhijo, organizirano anarhijo, kakor na pr. pod Stalinom.

Če bi g. Žagar ne ostal samo pri zunanostih, bi se vprašal tudi, po kakšnih načelih CECA daje soglasja za nove investicije. Vedel bi, da zaradi "intransparentnosti" /recimo nepreglednosti/ tržišča, lahko posamezna podjetja reagirajo na neko situacijo na tržišču v pretirani meri, tako da nastanejo prevelike kapacitete, kar se pokaže v tem, da delajo vsa ali mejna podjetja z izgubo. Posebno v železarstvu in jeklarstvu je to nevarno, ker je fiksni kapital zelo visok in vsaka napačna investicija pomeni veliko izgubo denarja, kar je okrajšava za izgubo naporov in redkih sredstev. Če mi g. Žagar ne verjame, naj skuša ugotoviti, po kakšnih načelih se CECA ravna sicer. Pri premogu igra veliko vlogo še to, da nafta in njeni derivati zaradi cenovnosti vedno bolj izpodrivajo premog kot gorivo. Treba je vsaj mejne /belgijske/ premogovnike zapreti in CECA se trudi, da bi to potekalo čim bolj brez bolečin za delavce in narodno gospodarstvo. Če se CECA v tem pogledu ne bi ravnala

po tržišču, bi lahko morda preprečila uvoz nafte, toda s tem bi dosegla le, da bi z več napori in sredstvi dosegli manj.

V polemiki sem se menda res preveč zaletel v izraz "socialna pravičnost". Nedvomno imamo vsi občutek za to, kaj je družbeno pravično in kaj ni. Če ga ne bi bilo, ne bi vsi budžeti na svetu vsebovali postavk o tako imenovani redistribuciji, t.j. odvzemu z davki nekaterim in dodelitvi drugim v obliki socialnih plač. Žal pa ni mogoče po tem občutku določiti, kakšni naj bodo davki in kakšne dodelitve v procentih. Reči je treba, da je v tem oziru svoboda že boljše definirana, ker imamo mednarodno deklaracijo človeških svobod, naslednico ameriške in francoske deklaracije iz 18. stoletja. Če bi bil jaz g. Žagar, ne bi skušal postaviti socialne pravičnosti nasproti svobodi, ker se mi zdi, da je prav lahko združiti eno in drugo, da je eno in drugo že marsikje združeno in da je eno brez drugega skoro nemogoče.

O "ekonomski" demokraciji sem nekaj napisal že v kritiki Farkaševe knjige. Tudi sem za izboljšanje odnosov med delom in kapitalom in za pravičnejšo delitev dohodkov, čeprav je drugo vprašanje, kako daleč je v tem pogledu mogoče iti, ne da bi znatno okrnili učinkovitost proizvodnje. Vsekakor je treba najprej producirati, če hočemo deliti. Zanimivo je, da je največ govora o "ekonomski demokraciji" in podobnih stvareh v Italiji in Franciji, kjer imajo čez 20% komunistov in je standard nizek, medtem ko je komaj kaj slišati o tem v Nemčiji, Švici, na Švedskem in v drugih državah z visokim standardom in brez komunistov. Nehote človek pomisli, da "krščanski sociologi" skušajo v Italiji in Franciji izbiti klin z klinom, t.j. demagogijo z demagogijo, zavestno ali podzavestno, in da obojestranska demagogija zavira gospodarski razvoj. In sploh: kdo so "krščanski sociologi" po mnenju g. Žagarja? Ali spadajo sem samo levi demokristjani ali pa tudi Segni in podobni? In ali so "krščanski sociologi" tudi ljudje kot Erhard, Müller-Armack, Böhm in člani nemške krščansko-demokratske stranke, ki so znani pod imenom neo-liberali? Morda so ti samo "zaprášeni profesorji"? Nadaljeval bom drugič.

LJUBO SIRČ

(Strinjam se z g. Sircem, da igra izbira vesti veliko vlogo. Tako politično kot informativno se mi zdi dopis v KT 254 pomembnejši kot pa ponavljanje obratnega mnenja, ker dopis kaže in opozarja, pod kakšnimi (marksističnimi) vplivi in v kakšnem okolju rastejo nove generacije, ki v starem redu niso živele in ga torej ne poznajo. To pa je bila osrednja točka našega pisanja ob "Formuli", za katero smo zapisali, da more imeti praktičen pomen le za emigracijo, ne more pa ga imeti za domovino, ker - po besedah sodeč - tem mladim rodovom govori čisto isto, kar jim govori (in delno daje) Titov režim. (Tudi v Jugoslaviji praznujejo dneve Zaruženih narodov, proslavljajo Deklaracijo o človeških pravicah itd.) Rekli smo: "Odveč bi bilo pisariti o tem, kako komunisti izpolnjujejo besede," toda indoktrinirani mladi rodovi tega vendar ne morejo presojeti, dokler jim manjka osnovnega čuta za objektivnost, mero, kritiko, dostopa do informacij, možnosti nevezanega razpravljanja in podobno. Nismo pisali, da jim je treba nuditi naprednejše ideje od Formule ampak naprednejše ideje od Titovih! Teh pa Formula mladim rodovom ni dala. Tudi nismo kritizirali Narodnega odbora zaradi zahteve po političnih pravicah. Le kako bi mogli kaj takega!? Kritizirali smo njegov način, metodo, ko si po izgubljeni bitki, domala dvajset let pozneje, še vedno lasti pravico do oblasti, ko je vendar že vrabcem na strehi jasno, samo Narodnemu odboru še ne, da bodo novi rodovi v domovini odločali in ne emigracija. In v tej zvezi je potem treba gledati na fiasco predvojnih političnih strank; te so med vojno odpovedale (vidi tudi gornje pismo in Sirčeve spomine!) doma in v emigraciji. Kako naj jim zdaj novi rodovi zaupajo, ko pa jih ali sploh ne poznajo ali pa slišijo o njih samo slabo? Še celo stari rodovi so do njih kritični! Ti bi jih sprejeli predvsem zato, ker slabše zanje pod njimi biti ne more in bi bil zanje celo vrabec boljši od komunistov... Toda - stari rodovi počasi odmirajo.

Vrednost neke ideologije se ceni po vplivu, ki ga ima in zapu-
sti. Kaj je ostalo od vsega narodnega socializma? Smrt in ruševine.

Urednik)

OD MESECA DO MESECA

Tito in Jovanka sta na obisku nekaterim zahodno-afriškimi deželami. Doslej sta obiskala Ghanu, Togo, Liberijo in Guinejo. Na sporedu so še Tunis, Maroko in Združena arabska republika. V njenem spremstvu se nahaja tudi Lazar Koliševski, predsednik makedonskega sobranja. - Tito je tudi dobil povabilo, da obišče Brazilijo, kjer imajo novo vlado.

Koča Popović, ki vodi jugosl. delegacijo na drugem delu zasedanja skupščine ZN, bo uradno obiskal Kanado koncem tega meseca.

Zagrebski nadškof dr. Franjo Šeper in njegova tajnik sta odšla v Vatikan 22. februarja. Zaenkrat mi še ni poznano, če sta se že vrnila.

Kongresu italijanske socialistične stranke je prisostvovala tudi delegacija jugosl. "socialistične zveze", v kateri so bili Jo van Veselinov, član politbiroja zveze jug. komunistov; Mitja Ribičič, član politbiroja zveze slov. komunistov; in Ašer Deleon, tajnik glav. odbora zveze sindikatov.

V. kongres slovenske socialistične zveze se je vršil v Ljubljani od 7. do 9. t.m. Prisostvovali so mu Kardelj, Leskošek in Vukmanović, ki je pozdravil kongres v ime zveznega odbora SA. Prisostvovali so mu tudi predstavniki slovenske manjšine iz Italije in Avstrije. Za novega predsednika glav. odbora je bila izvoljena famozna Vida Tomšič, a za podpredsednika Franc Kimovec. Dosedanji predsednik Miha Marinko, ki je podal na kongresu glavno poročilo, je ostro obsodil nedavne protislovenske demonstracije v Trstu in hvalil red, s katerim se odvija obmejni promet med Italijo in Jugoslavijo.

Slovenski srednješolci v Trstu so priredili enodnevno stavko v znak protesta proti ponovni odložitvi razprave o zakonu o legalnem položaju slovenskih šol, ki bi se morala vršiti v rimskem parlamentu začetkom marca. Razprava je bila odložena za nedoločen čas.

Dr. Milan Dular, belgijski konzul za Slovenijo in Hrvatsko, je odstopil v znak protesta proti umoru Lumumbe v Kongu. - Medtem so mobutovci pretepli dopisnika BORBE v Kongu Milutina Milenkovića, ki pošilja v Beograd prolumumbina poročila.

Ker je Združena arabska republika prekinila diplomatske odnose z Belgijo zaradi Lumumbinega umora, zastopa sedaj njene interese

v Belgiji Jugoslavija, ki ni bila toliko "principielna", da bi prekinila svojih odnosov.

Radio Tirana je obtožil beograjsko vlado, da je s silo zatrla studentovske demonstracije ob priliki umora Lumumbe. To obtožbo je kasneje ponovil tudi kitajski delegat na sestanku odbora za solidarnost z borbo alžirske mladine za svobodo v Stockholmu. Kljub temu je bil jugosl. delegat izvoljen v stalni sekretariat odbora. Glasovanja so se vzdržali vsi predstavniki iz vzhodne Evrope, a sovjetski delegat h glasovanju sploh ni prišel.

Pred tem so albanski policijski agenti pretepli nekoga uslužbenca jugosl. poslanstva v Tirani; češ, da se je žaljivo izražal o albanskih voditeljih. Nekaj dni za tem je jugosl. vlada odpoklicala svojega odpravnika poslov v Tirani in skupino drugih uslužbencev z družinami, da jih pošilja "neznosnih razmer" v Albanijo. Te razmere so se poslabšale, odkar se je vršil albanski partijski kongres, na katerem so tako albanski kot tuji komunisti obsodili jugosl. revizioniste. Celo kubanski delegat je napadel titovce, češ, da zastopajo isto stališče kot ameriški imperialisti.

Medtem pa so v Jugoslaviji pridno sodili albanskim vohonom. Enemu so prisodili 7 in pol let ječe, dvema drugima pa 5 in 5 in pol let. Prvi je imel med drugim tudi nalogo, da dobi podatke o "vojaških oporiščih zahodnih velosil v Jugoslaviji".

Začetkom marca je prišlo do obračunavanja tudi z Bolgari. Najpreje so Bolgari izgnali tajnika jug. veleposlanstva v Sofiji, češ, da je ščuval ljudi proti ceblastem in zbiral zaupne informacije, nato pa so titovci izgnali tajnika bolgarskega veleposlanstva v Beogradu, ker da je postopal sovražno napram Jugoslaviji.

Vinko Hafner, predsednik okrajnega ljudskega odbora v Kranju, je bil postavljen za zveznega državnega podtajnika za industrijo.

13 rudarjev je izgubilo življenje na nočni šihiti 10. marca, ko je eksplodiral plin v premogovniku v Zagorju.

Jožo Šlibar je na mednarodnem smučarskem prvenstvu v skakanju v Obersdorfu skočil 113, 122, 129, 131 in 141 metrov. Po osvojenih točkah je sicer dosegel šesto mesto, toda njegov skok od 141 m je predstavljal nov svetovni rekord, ki ga ni nihče potolkel.

GOSPODARSTVO: Sedanje izpremembe v gospodarskem sistemu so povzročile, da bi prišlo letos do 80 milijard dinarjev deficita, ako ne bi nabili novih davkov. Tako so uvedli "splošni davek na promet", začasni davek na "posebne dohodke" gospodarskih podjetij in nove carine.

Carina na uvoženo robo bo v bodoče znašala do 50% vrednosti robe. Ta carina bo razdeljena med grosiste odh. uvoznike in kupce, ki bo plačali poleg cene na malo še del carine. To pomeni, da se posameznikom ne bo več izplačalo uvažati robo direktno (v paketih od sorodnikov), ker bodo sicer morali plačati sami celotno carino.

Glavna posledica denarne in zunanje-trgovinske reforme v Jugoslaviji je ta, da se bodo cene doma izdelanim izdelkom morale prilagoditi tujim cenam. To pomeni, da bodo nekateri izdelki - zlasti tekstilni, lesni in metalni - cenejši, medtem ko bodo premog, meso, nekateri poljedeljski izdelki, prevoz in razne usluge dražje. To je povzročilo, da so nekatera podjetja pohitele dvigniti cene svojih proizvodov, zlasti industrijskih, da bi profitirala predno stopijo v veljavo novi gospodarski ukrepi. Toda državni sekretariat za robni promet je interveniral in prepovedal dvig cen za dobo šestih mesecev. Tržna inspekcija je zaplenila "nezakonit dobiček" in prijavila grešna podjetja javnemu tožilstvu. Zaplenjeni dobiček je bil izročen komunalnim investicijskim fondom. Podjetja se vprašujejo, kdo bo pokrtil njihovo izgubo, ko bodo morala znižati svoje cene.

Medtem je ameriška uprava za mednarodno sodelovanje odobrila Jugoslaviji 25 milijonov dolarjev posojila, a uvozna-izvozna banka še 5 milijonov dolarjev za sprovedbo denarne reforme.

Cene tekstilnim izdelkom so znižali od 10 do 25%. Starostne penzije so povečali za 15%. A cene voznim kartam so zvišali za 15%, telefonske in telegrafске tarife pa za 20%. Enako so zvišane cene za prevoz robe: na železnici za 12.7%, na rekah za 15% in s tovornimi avtomobili od 8 do 15%. Nekatero vozne karte s popustom so ukinili.

Popravek: plače državnih uslužbencev so se zvišale neposredno samo za 5%, medtem ko bo ostalih 5% izplačanih mesečno samo onim uslužbencem, ki bodo svoje delo vestno vršili. V to svrhu je bila ustanovljena posebna zvezna komisija.

Minimalne cene so določili za sladkorno peso, sončnico, sojo, makovo seme, surov bombaž in surovo svilo, da bi zaščitili proizvajalce in povečali proizvodnjo. Po drugi strani pa so določili maksimalno ceno za tobak, ki je za 10% večja od lanske.

Kar je bilo poznano že dolga leta kot "javna skrivnost", je sedaj doseglo tako

razmerje, da je bilo potrebno o tem ostreje spregovoriti tudi po časopisih in radiu. Tiče se tkzv. gospodarskega kriminala, zločinov proti "ljudski imovini". Razna podjetja se recimo nič ne sramujejo izdajati čekov, ki nimajo kritja v banki, ali limati na svoje izdelke etikete "Made in England", ali pa izdelovati ponarejene aktivne letne bilance, za katere potem dobijo denarne nagrade od republike in federacije. Posamezniki se nič ne pomišljajo uporabljati svoj položaj, da "legalno" golju fajo, izdajajo račune za neobstoječe usluge ali pa večje račune kot je potrebno in razliko vtikajo v žep.

Po novem zakonu o bankah bo Narodna Banka postala to, kar so Narodne Banke na Zahodu - "banka-mati" (bankers' bank), kar pomeni, da sama ne bo več dajala kreditov gospodarskim organizacijam, ampak bo samo nadzorovala poslovanje drugih bank in držala v rokah njihove rezerve ter s tem vplivala na nivo kreditiranja v državi. Osnovne banke bodo v bodoče tkzv. komunalne banke, ki bo financirale gospodarsko poslovanje v okviru svojih področij. V Sloveniji so dosedanje podružnice tkzv. okrajnih bank že postale samostojne komunalne banke.

Hranilne vloge so znašale lani na prebivalca: v Sloveniji 33.000 dinarjev, na Hrvaškem 29.000, v Srbiji 24.000 in v Bosni 18.000.

Popis prebivalstva se bo vršil v Jugoslaviji od 1. do 7. aprila.

53 jugosl. doktorjev, profesorjev, arhitektov, bolničarjev in drugih strokovnjakov je šlo v Ghano in Guinejo, kjer bodo delali eno do dve leti. Tja jih je poslala jugosl. uprava za tehnično pomoč.

RAZNO:

Cene v splitskih hotelih bodo letos 50% večje za tuje turiste kot lani.

Nov televizijski studio so odprli v Tavčarjevi ulici v Ljubljani. Otvoritev so proslavili z uprizoritvijo igre "Matiček se ženi!"

Lani je diplomiralo na univerzah 15.000 akademikov, kar je 8.000 več kot l. 1956.

Lani so jugosl. literati objavili 26 novel, 15 zbirk povesti, 18 zbirk pesmi in 13 knjig esejev in kritičnih ocen.

23 novih hotelov bodo zgradili v Beogradu, Splitu, Skopju, Ljubljani, Mariboru, Puli in drugod. Največji hotel bo hotel Slavija v Beogradu s 600 ležišči.

IVAN STANIĆ